

Erik Tobias Taube

# Gjenstandsamlingene i Vingelen Kirke- og Skolemuseum

Vinteren 2021-22 arbeidet Musea i Nord-Østerdalen med samlingsrevisjon i museet i Vingelen. Det følgende skal gi et innblikk i dette arbeidet i samlingsforvaltningen og rollen til Musea i Nord-Østerdalen.

## Museets historie

Da Vingelen Kirke- og Skolemuseum ble grunnlagt i 1975 var det i hovedsak for å samle og gjøre tilgjengelig gjenstander fra Trefoldighetskirka som sto i bygda fra 1653 til 1882. Dette utgjør den klart største delen av museets samlinger. Med åra har samlingsfokuset blitt utvida. En skolesamling kom tidlig til, samt gjenstander knytta til andre sider av bygda, ikke minst dens rike musikkliv.

Etter stiftinga i 1975 hadde museet utstillingslokaler i den gamle skolen ved kirken i Vingelen. I 1984 åpna etter mye innsats fra styret og dugnad fra bygdefolket et eget museumsbygg som i dag huser fast kirkeutstilling, midlertidige utstillinger og arrangementer. I den gamle skolen er det i dag utstilling med ting fra skolevesenet i Vingelen og Tolga.

I 2020-21 ble museumsbygget oppgradert med nye fasiliteter for publikum og nytt brannsikret arkivrom. Samtidig ble museet etter mange tiårs uavhengig drift en del av Anno Musea i Nord-Østerdalen (MINØ). I den forbindelse var det naturlig

å prioritere Vingelen i vårt pågående arbeid med samlingsrevisjon.

**Roller til Anno Musea i Nord-Østerdalen**  
Samarbeidsavtalen som ble inngått med museet i Vingelen tilsvarer i stor grad avtalene med de øvrige museene i regionen som er under Musea i Nord-Østerdalens paraply. Kort sagt innebærer det at museumsstiftelsen ved museumsstyret fortsatt skal stå for driften, mens MINØ har det museumsfaglige ansvaret for forvaltning og bevaring av samlingene. MINØ bistår ellers etter behov (og så langt ressursene tillater) når det gjelder ting som utstillingsutvikling og markedsføring, men bredt definert er samlingsforvaltning vårt hovedbidrag. I dette kan vi også som del av Anno Museum trekke på ressurser fra andre museer i Hedmark. I arbeidet med samlingen i vinter fikk vi med oss en meget kunnskapsrik teknisk konservator (og vingelsing) fra Annos bevaringstjeneste i Elverum.

MINØ ønsker til syvende og sist også å gjøre samlingene mer tilgjengelige for publikum også utenom utstillinger og åpningstider, ved at samlingene tilgjengeliggjøres på [Digitaltmuseum.no](http://Digitaltmuseum.no). Før eller siden må offentligheten få innblikk i og kjennskap til museumssamlingene i sin helhet, mener noen av oss.



*Vigdis Vingelsgaard fra bevaringstjenesten i Anno Museum rengjør et gravminne (VMT.00551).*

*Vigdis kjenner samlingen godt gjennom arbeid i mange år og var blant annet med på konservering av den eldste altertavla fra Trefoldighetskirka på 1980-tallet.*

Når det gjelder samlingsforvaltningen, er revisjon av samlingene helt grunnleggende, noe som handler om både bevaring og tilgjengeliggjøring.

## Samlingsrevisjon

Hensikten med samlingsrevisjon er å få bedre oversikt over samlingene, hva de inneholder og hvordan de oppbevares. De må ofte gjennomgås der de er, det er snakk om ettersyn. Å ha en god oversikt over samlingene er en forutsetning for å forvalte dem godt.



*Rannveig Fridtun Øyen fra MINØ holder styr på ny og gammel dokumentasjon om samlingene i Vingelen. Alle opplysninger om gjenstandene legges inn i museets database, kildematerialet skannes i tillegg slik at alt er digitalt bevart. Alle gjenstander i utstilling og magasin (og i kjellere) ble grundig registrert av Rannveig.*

For å være mer konkret: målet med revisjonen er merkede, nummererte, katalogiserte og fotograferte gjenstander som korresponderer med en database der det står hvor gjenstanden er plassert og som ellers inneholder alle relevante opplysninger om tilstand og eventuelle behov for konservering, og der eldre dokumentasjon om gjenstanden er digitalisert og samlet på ett sted. Veien dit kan være lang.

De siste årene har samlingsrevisjon vært en prioritert del av Anno Musea i Nord-Østerdalens virksomhet. Med opp mot 30.000 gjenstander fordelt på mange titalls steder og fordelt over et hundretalls bygninger er dette svært ressurskrevende arbeid.

## Musea «ute i felt»

Det som normalt møter oss når vi arbeider ute på steder der gjenstander oppbevares er noen hovedkategorier: en andel gjen-



Ole Oskar Langleite og Erland Johaug fra Anno Digital/MINØ fotograferte alle gjenstander i samlinga – her med messehagelen (VMT.00527). Det krever løsningsorientering og stødige hender når objekter av alle typer skal fotografers i høy kvalitet der de er.



Her fotografers alteret fra Trefoldighetskirka (VMT.00059) som ble brukt som kjøkkenbenk før den kom til museet. Mange gjenstander i museet har flere lag med historie i seg som det er viktig å dokumentere.

stander som er merket og i overenstemmelse med eldre katalog og protokoller (grei skuring), en andel der dette ikke er i overenstemmelse av ulike årsaker (hodebry!), og til slutt en andel gjenstander som er umerket (mye hodebry!). Dette siste kan være gamle eller nye inntak i samlingene, det kan være ting tatt inn til vurdering, det kan være gjenstander som har vært merket med lapper som har falt av. Det kan være uvurderlige, unike ting og det kan være skrot. Her finnes mange muligheter. Det hører med til arbeidet at «rot» av ulike slag i samlingene og i samlingskatalogen må håndteres og løses.

Det krever grundige metoder og rutiner i dette arbeidet for å sikre at opplysninger om tingen og sammenhenger den har inngått i ikke går tapt. I museer er vi jo svært opptatt av å bevare opplysninger om gjenstandens eierhistorikk og konkrete bruk, i tillegg til å bevare selve objektet. Det første vi derfor går løs på er dokumentasjon om samlingene, det som måtte være av tidligere protokoller eller arkivmateriale fra museets drift, samt kartlegging av opplysninger som ikke er skrevet ned fra dem som har arbeidet med og kjenner samlingen.

## Samlingene i Vingelen

I Vingelen er vi så heldige at museet er blitt drevet svært profesjonelt. Her var det overenstemmelse med merkede gjenstander og museets egen protokoll i meget stor grad. Fra desember 1976 ble det påbegynt en forholdsvis grundig registrering av gjenstandssamlingene og disse håndskrevne notatblokkene hadde vi som utgangspunkt for våre digitale registreringer, supplert med en protokoll som dekket hele samlingen slik den var i 1987. Da besto samlingen av 550 registrerte gjenstander

(VMT.1-VMT.550). En del gjenstander som nå står i utstillingen i museumsbygget var ikke registrert, noe vi dermed gjorde. Ellers var senere gjenstandsinnntak fra 1977 til i dag som regel ført i en såkalt tilvekstprotokoll og objektene som regel midlertidig merket – i det store og hele altså samlingsforvaltning på forbilledlig vis.



*Her fotograferes en av mange bibler fra museets samlinger. Bøkene har blitt fotografert grundig på lik linje med øvrige gjenstander. Dermed kan også publikum studere inskripsjoner i bøkene.*

Ikke overraskende var det at boksamlingene førte til mest hodebry, dette er en typisk trøblete samlingskategori. Mye var

blitt ført i en egen protokoll påbegynt 1969 og bøkene deretter merket med «samvirkelagslapper» med nummer fra 1-620. Her var det en utfordring at noen bøker var registrert med VMT-nr tidligere (altså på lik linje med øvrige gjenstander i kirkesamlingen), noe var merket med lapper i henhold til protokollen fra 1969, på noe av dette igjen hadde lappene falt av, noen var merket på begge vis, og ganske mye var helt umerket og dermed vanskelig å finne ut av når det var tilført samlingen. Til dette kom et stort antall skolebøker og restene av en «folkeboksamling» som var blitt gitt til museet på ukjent tidspunkt, samt mye annet. Det reelle antallet bøker som befant seg hos museet var på mange tusen.

len.no. Samlingen av gjenstander i skoleutstillinga i den gamle skolebygningen har vi heller ikke gjennomgått i denne omgang. Med andre ord: Mye arbeid gjenstår før alt er slik vi ønsker at det skal være – og slik er det som regel i museenes samlingsforvaltning.

Da vi satte punktum for arbeidet i Vingelen for denne omgang hadde vi nyregistrert – til dels svært grundig – rundt 170 gjenstander og lagt inn 835 objekter i vår database. 420 gjenstander er fotografert i meget høy kvalitet. Det meste skal nå være tilgjengelig på Digitaltmuseum.no. Det er et fint supplement til utstillingene i Vingelen Kirke- og skolemuseum, som er vel verdt et besøk!



*Finalistene fra 1963 poserer i sine crepedrakter. Kampen vart av Adresseavisen omtalt som den beste pikekampen som hadde vært spilt i Nord-Østerdal. Foran f.v.: Sigrid Engset (Nordmo), Kaia Solvor Fjerdingsgjelten (Nyaas), Åse Haugen (Gundersen). Bak f.v.: Ella Haugen, Kari Nordmo, Kari Haugli (Grostøl), Ingjerd Røe (Flatgård), Ingrid Liheim (Setnes).*

Arkivmateriale, som regel utrykt materiale som stammer fra privatpersoner eller foreninger, ble også sortert ut, dette vil i fremtiden forhåpentligvis bli gjennomgått og gjort tilgjengelig gjennom Arkivporta-



*Epitafium eller minnetavle (VMT.00004) fra 1678 signert av maleren Peter Andersson Lillie. Han var virksom som kirke- og portrettmaler i Norge fra 1671. Museet i Vingelen har en av de største samlingen av kirkekunst fra Lillies hånd.*



Messehagel (VMT.00527). Den har i en periode vært montert på et alter i Vingelen kirke. Baksiden av plagget viser en Golgatascene med Maria og Johannes på hver sin side av Jesus på korset.



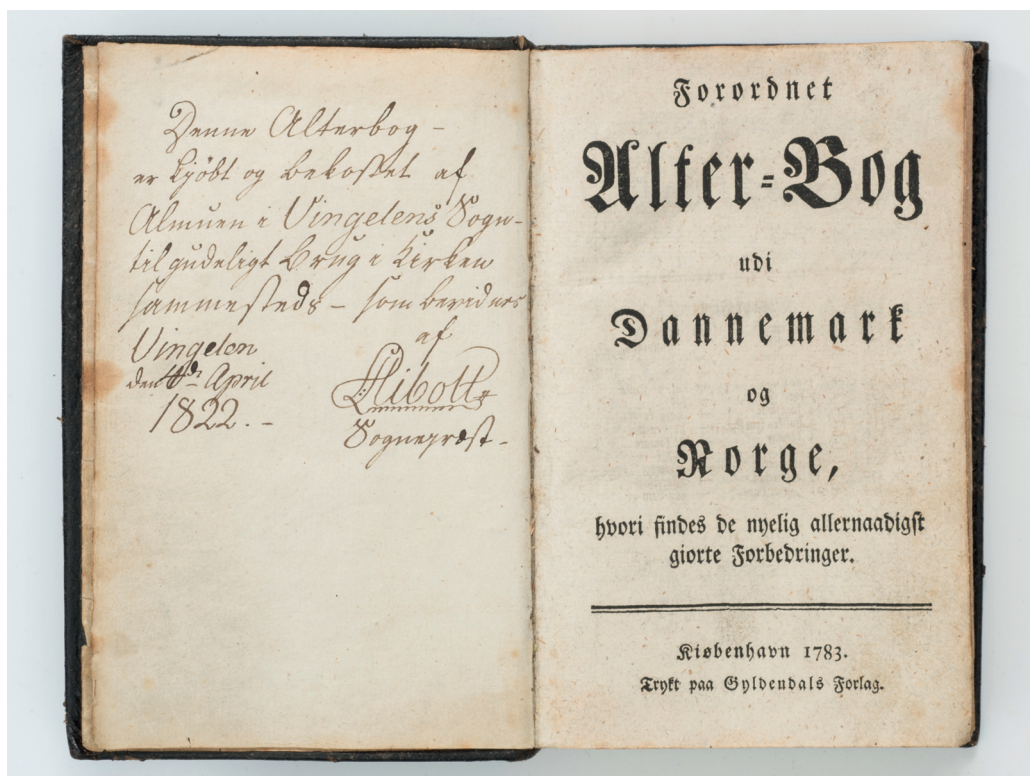
Tavle som viser dommens dag tilskrevet maleren Peter Andersson Lillie. Denne tavla hang på nordsida i koret i Trefoldighetskirka inntil denne ble revet i 1882.



Bårebenk fra 1835 (VMT.00010) med navn og initialer til de som bekostet den skåret inn. Bårebenken ble trolig brukt til plassering av bære i en svalgang eller ute mens graven ble spadd.



Detalj av spade (VMT.00025) brukt til jordpåkastelse. Baksiden av håndtaket på spaden har årstallet 1717 og et Mariamonogram skåret inn. Vingelen kirke- og skolemuseum har tatt Mariamonogrammet fra denne spaden som sitt kjenne-tegn.



Alterbok (VMT.00080) fra 1783. Boka er ifølge inskripsjon av sognepresten Stibolt i 1822 «kjøbt og bekostet af Almuen i Vingelens Sogn til gudeligt brug i Kirken sammesteds».



Skilt (VMT.00532) brukt i den nåværende kirken i Vingelen, trolig tidlig på 1900-tallet. Produsert ved Bygningsartikkel-compagniet i Kristiania. Regelen gjelder fremdeles.